

M.J. Raspall, arquitecte (1877-1937)

Exposició i catàleg

Comissari: Lluís Cuspinera

Coordinació: Imma Casas, Pruden Panadès

Textos: Lluís Cuspinera, Jordi Planas, Judith Rohrer

Centre Cultural de la Fundació "la Caixa", Granollers

Ressenya

Raquel Lacuesta

Historiadora de l'art,
Diputació de Barcelona

Entre els dies 12 de març i 11 de maig de 1997, el Centre Cultural de la Fundació "la Caixa" de Granollers ha estat la seu d'una mostra antològica d'un dels arquitectes més significatius del primer quart del segle XX a Catalunya: Manuel Joaquim Raspall i Mayol (1877-1937). Una exposició i un catàleg van recollir la tasca prolífica i polifacètica d'aquest dissenyador de l'urbs i conreador de les arts aplicades a l'arquitectura, compromès amb l'esperit del seu temps i reflex d'aquest. Tant l'exposició com el catàleg són el resultat d'una investigació històrica i documental i d'un estudi crític—ininterromputs durant gairebé trenta anys— fets per l'arquitecte Lluís Cuspinera i Font —comissari de la mostra—, que té en comú amb Raspall el fet d'estar lligat des de la seva infantesa a la Garriga, poble on el primer va deixar un bon nombre d'edificis.

L'EXPOSICIÓ

L'exposició, desenvolupada de manera didàctica, permetia al visi-

tant introduir-se de mica en mica en el món, en la personalitat i en el pensament de Raspall a través de la seva producció arquitectònica i artística. S'iniciava amb una sèrie d'objectes: un fanal de jardí, un penja-robes, un taulell de la casa Teixidor (botiga barcelonina de belles arts), una fotografia d'un dels primers edificis construïts per Raspall al Vallès (l'alqueria Clo-èlia) i una aquarel·la elaborada com a treball de curs a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, que preludiaven el descobriment d'un artista probablement desconegut pel gran públic fins aleshores.

Abans, però, d'iniciar el recorregut per l'obra feta, una mena de *sancta sanctorum* mostrava diversos aspectes del personatge: una cronologia de la seva biografia, alguns dibuixos en aquarel·la i una vitrina que contenia una sèrie d'objectes de tipus honorífic (la insígnia de la Corporació Municipal de la Garriga), fotografies i cartes de l'arquitecte. També s'hi exhibien alguns retalls de revistes en les quals havia col·laborat amb articles que recullen els seus punts

de vista sobre l'arquitectura, com ara "Urbanisme", "L'amor a les pedres", "El cementerio".

La part dedicada a la seva obra estava estructurada en catorze àmbits temàtics que es corresponien amb els tipus arquitectònics projectats i construïts per Raspall. Un aspecte singular d'aquesta part de la mostra era la seva presentació per a dues classes de públic, ja que s'hi podien fer dues lectures: una ràpida amb textos explicatius de cada àmbit i fotografies retrospectives i actuals de gran format dels edificis seleccionats per la seva representativitat tipològica i artística, destinada al públic mitjà, i una altra lectura més detinguda i aprofundida, adreçada a un públic especialitzat, que es feia a través de grans àlbums de fotografies col·locats sobre cartel·les de faristol metàl·liques que contenien àmplia informació sobre els edificis pertanyents a cada tipus arquitectònic.

L'arquitectura domèstica

L'àmbit 1 estava dedicat a "Les torres d'estiueig" i mostrava aspectes de l'exterior i l'interior d'aquests edificis unifamiliars dissenyats en la seva totalitat per Raspall. Aquestes obres palesen la seva condició de "mestre en la creació de l'entorn artístic total", tal com el defineix Judith Rohrer en el seu article "Manuel J. Raspall i l'art de l'assimilació" publicat en el catàleg de l'exposició. L'àmbit 2 constituïa una variant de l'anterior: "Les torres de lloguer per a estiueig", també unifamiliars. L'àmbit 3 mostrava els "Encàrrecs industrials", amb la granja Viader de Cardedeu com a obra emblemàtica. L'àmbit 4, dedicat a "Edificis de Barcelona", mostrava el tipus d'habitatge plu-

rifamiliar entre mitgeres, és a dir, edificis de propietat vertical amb pisos de lloguer situats principalment a l'Eixample. L'àmbit 5 estava constituït pel que s'ha definit com a *manzanas Raspall*, un conjunt d'edificacions o cases d'estiueig d'alta categoria que formaven illes senceres de carrers construïdes pel mateix arquitecte. L'alqueria Cloèlia de Cardedeu (1904) en va ser la primera, a la qual van seguir fins a sis *manzanas* completes a la Garriga (1906-1916), de les quals només en resten dues; una, potser la més coneguda, conté la casa Barbey, la Bombonera, la torre Iris i la casa Barraquer, que mantenen una unitat estilística evident.

En un cantó d'aquest àmbit, un espai incorporava un element lúdic a l'exposició. A través de sis vistes estereoscòpiques, el visitant podia captar aquestes arquitectures en la seva condició tridimensional, és a dir, amb el seu volum i el seu relleu reals emergents d'un fons idealitzat, el context urbà on es van construir: els passeigs arbrats propis de les poblacions d'estiueig del Vallès de principi de segle.

Las arts aplicades

L'àmbit 6 estava integrat per una selecció de les "Arts aplicades" subsidiàries de l'arquitectura: els treballs de ceràmica en balcons, jardineres i capitells; el ferro forjat en baranes, fanals, cresteries i picaportes; la pedra esculpida, els vitralls policromats i els esgrafiats. Com a complement, un audiovisual (un altre element dinàmic dins la mostra) situat en un nivell superior de l'àmbit recreava aquesta temàtica amb projecció d'imatges, amenitzada amb l'audició d'una

de les primeres obres musicals, creades pel compositor de la Garriga Manuel Blancafort: *Parc d'Atraccions* (1915).

L'àmbit 7 contenia un tema que ha estat definit amb encert per Carme Clusellas (assessora artística de l'exposició i assistent documentalista del catàleg), com "Les invariants de Raspall". Són aquells elements que singularitzen i distingeixen l'obra d'aquest arquitecte de qualsevol altre llenguatge del seu temps i que ell incorpora als seus edificis reinterpretant-los i adaptant-los a cada moviment estilístic. Aquestes invariants es manifesten en sòcols i impostes, on el creador juga —dotant-los de formes i ritmes diferents— amb els materials, els aparells i les tècniques constructives. L'àmbit 8, "Els materials", i el 9, "Elements de forja", desenvolupaven els dos anteriors i els aprofundien mostrant la forma diversa de treballar la fusta, el ferro forjat, el totxo vist, la ceràmica (sencera o en trencadissa), els revestiments de façanes (estucs i esgrafiats), la pedra (carreuada, capserrada, en aparell de còdols), el vidre (emplomat o en fusta) i la seva aplicació concreta als edificis i al mobiliari de jardins. Els elements de forja revelaven aspectes de disseny aplicat a objectes de jardineria (butaca basculant) o a elements d'acabats (agafadors, careners).

Els estils

L'àmbit 10, dedicat a "Cases de vilatans", posava de manifest la gran "acceptació social d'unes noves formes arquitectòniques i sobretot d'un arquitecte, Raspall" (en paraules de Carme Clusellas), que van tendir a adoptar i imitar en els

seus habitatges unifamiliars dels seus pobles d'origen. Eren aquells llenguatges provinents de l'arquitectura de la capital i importats pels senyors a les torres d'estiueig. Les cases de vilatans eren habitatges unifamiliars entre mitgeres, la majoria de les quals cases de cós, on el nou llenguatge es va aplicar fonamentalment a les façanes.

L'àmbit 11, denominat "Els tres llenguatges", estava dedicat a significar l'evolució estilística de l'obra de Raspall en un afany d'adequar-se a les modes de cada moment artístic, sense perdre, però, el sentit de la creativitat. La primera època, la modernista conreada entre 1903 i 1915, té com a elements definidors la línia corba i els medallons, i està representada per la casa Barbey de la Garriga. En la segona època, la noucentista (1916-1930), predomina el dibuix geomètric d'arrel classicista, i està representada per la casa Lluís Llibre de Cardedeu. La tercera etapa, Décor (1928-1934), ve definida pel dibuix geomètric amb predomini de formes triangulars i romboïdals, i està representada per la casa Esteve Martí de Cardedeu. Potser sigui a les tanques dels jardins, ben representades a la mostra, on es va manifestar de manera més rellevant l'evolució del dibuix en els tres llenguatges: el cop de fuet modernista, els centres florals classicistes i el geometrisme Décor.

L'àmbit 12, "Transformacions", feia una repassada de la manera com Raspall intervenia en les arquitectures preexistents, que no era tant un plantejament de restauració com de modernització dels edificis vells. Amb tot, el tractament formal que hi dona ve a ser una rein-

terpretació del llenguatge original de cada immoble. És el cas de la casa Raspall, a la Garriga (1903), i de la casa Marc Viader, a Cardedeu (1917-1922).

L'arquitectura d'ús públic

L'àmbit 13, "Encàrrecs privats", i el 14, "Encàrrecs públics", mostraven una sèrie de construccions totalment diverses de l'arquitectura domèstica pel que fa a les seves dimensions i als aspectes funcionals i formals, que constitueixen un dels aspectes més desconeguts de la creació de Raspall. En el primer cas s'hi documentaven hotels, teatres, sales d'espectacles i una plaça de toros, l'Sport de Barcelona, que Raspall va projectar el 1913 i que fou inaugurada en 1914. Entre 1915 i 1916, l'edifici va ser profundament remodelat i ampliat per l'arquitecte Ignasi Mas i Morell amb la col·laboració de Domènec Sugrañes i Gras. A partir d'aleshores, la plaça es va anomenar Monumental. La remodelació va consistir a construir una nova pell que deixava entre l'antiga façana i aquesta l'espai de circumvallació i de relació pública, sobre el qual es van disposar les noves graderies cobertes o andanades. Això va permetre augmentar la capacitat de l'edifici fins a més de 20.000 espectadors asseguts. Un altre edifici de Raspall, desaparegut, era el Velòdrom (també a Barcelona, 1909), del qual s'exhibia una magnífica maqueta a la mostra, a més de fotografies i plànols. D'entre els encàrrecs públics fets per Raspall com a arquitecte municipal (ho va ser de Cardedeu, l'Ametlla del Vallès, la Garriga, Granollers, Caldes de Montbui i Montmeló) destacaven les cases consistorials de

l'Ametlla, el cementiri de Cardedeu i una font pública a la Garriga.

Com a punt final de l'exposició i amb el mateix caràcter intimista que el primer espai de la mostra, una sala tancada exhibia dibuixos originals en tinta xinesa i aquarel·la fets per Raspall, un vitrall i una vitrina amb calaixos dissenyats per ell mateix que contenia objectes domèstics i la coberteria de la Fonda Europa de Granollers que va ser utilitzada amb motiu de la visita del president Francesc Macià a la ciutat, amb les inicials gravades en el metall i dissenyades també per Raspall.

EL CATÀLEG

El catàleg editat per la Fundació "la Caixa" no sols és un reflex del contingut de l'exposició, sinó que constitueix un catàleg documental, pròpiament dit, de l'obra de Raspall que no s'havia fet fins ara. Tres textos introductoris contextualitzen en el seu temps i analitzen l'obra d'un dels arquitectes més prolífics, quantitativament i qualitativa, del primer quart del segle XX, especialment de l'època modernista. Aquests textos són de Jordi Planas, amb "El paisatge humà de Manuel J. Raspall"; de Lluís Cuspinera, amb "Manuel J. Raspall, arquitecte polifacètic", i de Judith C. Rohrer, amb "Manuel J. Raspall i l'art de l'assimilació". Segueix una selecció d'edificis construïts o reformats entre 1903 i 1926 (il·lustrats amb magnífiques fotografies en color) i la cronologia de la biografia i de l'obra de Raspall. Els textos estan escrits en català, amb la traducció corresponent en castellà.